

แนวทางการบริหารจัดการ ระบบยาในโรงเรียน

(Rational Drug Use in School : Guideline for Medication Management in Schools)

มาตรฐานการบริหารจัดการ ระบบยาในโรงเรียน

(Rational Drug Use in Schools: Standards and Management Protocols)

แนวทางการบริหารจัดการ ระบบยาในโรงเรียน

(Rational Drug Use in School : Guideline for Medication Management in Schools)

แนวทางการบริหารจัดการ ระบบยาในโรงเรียน

(Rational Drug Use in School : Guideline for Medication Management in Schools)

ที่ปรึกษา :

นพ.สุรโชค ต่างวิวัฒน์

นพ.วิฑิต สฤกษ์ชัยกุล

ภญ.อัญชลี จิตร์กันที

ผศ.ภญ.ดร.นิยดา เกียรติยิ่งอังศุลี

ผศ.ภญ.ดร.สุนทรี ท. ชัยสัมฤทธิ์โชค

รศ.ภญ.ดร.หทัยกาญจน์ เขาวนพูนผล

เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

รองเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

ผู้อำนวยการกองนโยบายแห่งชาติด้านยา

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

ศูนย์วิชาการเฝ้าระวังและพัฒนาระบบยา (กพย.)

คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กองบรรณาธิการ :

ภญ.นภาพรณธ์ ภูริปัญญวานิช

ภญ.มนันญา ปัจฉิม

ภญ.นุชรินทร์ โตมาษา

ภญ.จันทร์จรรย์ ดอกบัว

ภญ.พิชญภา พรหมมีเดช

ภก.นิธิต สุธากุล

ภญ.รวีวรรณ เอกปันเงินกุล

กองนโยบายแห่งชาติด้านยา

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

กองนโยบายแห่งชาติด้านยา

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

กองนโยบายแห่งชาติด้านยา

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอำนาจเจริญ

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสตูล

โรงพยาบาลพาน จังหวัดเชียงราย

ISBN :

978-974-244-481-5

จัดทำโดย :

กองนโยบายแห่งชาติด้านยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
กระทรวงสาธารณสุข

พิมพ์ครั้งที่ 1 :

มิถุนายน 2568

พิมพ์จำนวน :

2,000 เล่ม

พิมพ์ที่ :

สำนักพิมพ์อักษรกราฟฟิคแอนด์ดีไซน์ กรุงเทพฯ

คำนำ

คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ ได้ประกาศใช้แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาระบบยาของประเทศไทย พ.ศ.2566-2570 โดยตั้งเป้าหมายประเทศไทยจะเป็นประเทศใช้ยาอย่างสมเหตุผลต้นแบบ (RDU country) ภายในปี 2573 ซึ่งนโยบายดังกล่าวมีกลวิธีที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ การสร้างความรอบรู้ด้านการใช้ยาอย่างสมเหตุผล ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในการดูแลสุขภาพตนเอง และการพัฒนาภาคีกับภาคีดูแลในสถานที่ที่มีการใช้ยา ไม่ใช่สถานบริการสุขภาพ (non-health sector) เช่น โรงเรียน โรงงาน หอพักสถาน สถานพยาบาลที่จัดเป็นสวัสดิการสำหรับเจ้าหน้าที่ นั้น

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ในฐานะเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุผล ภายใต้คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญและผู้แทนจากพื้นที่แต่ละภูมิภาค ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอำนาจเจริญ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสกลนคร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสตูล และโรงพยาบาลพาน จังหวัดเชียงราย ได้ร่วมออกแบบแนวทางการบริหารจัดการระบบยาในโรงเรียน (Guideline for Medication Management in Schools) เพื่อให้เกิดการดูแลสุขภาพการใช้ยาอย่างสมเหตุผลภายในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะชีวิตในการดูแลสุขภาพตนเองได้อย่างเหมาะสม

กองนโยบายแห่งชาติด้านยา ขอขอบคุณ คณะผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อจัดทำแนวทางในครั้งนี้ และขอขอบคุณ ผู้เชี่ยวชาญจากคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์วิชาการเฝ้าระวังและพัฒนาระบบยา (กพย.) และรศ.ภก.สงวน ลือเกียรติบัณฑิต คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ให้คำแนะนำ รวมถึงขอขอบคุณ ผู้แทนจากพื้นที่แต่ละภูมิภาคทุกท่าน ที่ร่วมพัฒนาและกำหนดแนวทางการบริหารจัดการระบบยาในโรงเรียน ในครั้งนี้

คณะผู้จัดทำ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า แนวทางการบริหารจัดการระบบยาในโรงเรียน (Guideline for Medication Management in Schools) เล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการพัฒนาระบบการจัดการระบบยาในโรงเรียนทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยจากการใช้ยาและมีทักษะชีวิตในการดูแลสุขภาพตนเองจากการใช้ยาอย่างสมเหตุผลต่อไป

กองนโยบายแห่งชาติด้านยา
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

สารบัญ

ส่วนที่ 1 การบริหารจัดการระบบยาในโรงเรียน

5

หมวดที่ 1 นโยบายเกี่ยวกับระบบยาในโรงเรียน

5

หมวดที่ 2 บทบาทหน้าที่

7

หมวดที่ 3 การจัดการยาในโรงเรียน

10

ส่วนที่ 2 ห้องพยาบาลโรงเรียน

13

หมวดที่ 1 สถานที่

13

หมวดที่ 2 วัสดุและอุปกรณ์

17

ส่วนที่ 3 กรอบรายการยาและเวชภัณฑ์ของโรงเรียน

19

ส่วนที่ 4 การควบคุมคุณภาพยาในห้องพยาบาล

26

แบบประเมินการจัดการด้านยาในโรงเรียน

31

บรรณานุกรม

32

การบริหารจัดการ ระบบยาในโรงเรียน

กระบวนการจัดการด้านยา ตั้งแต่ระดับผู้บริหารในการกำหนดกรอบรายการยา ตรวจสอบมาตรฐานห้องพยาบาล ไปจนถึงกระบวนการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ห้องพยาบาลในโรงเรียน ได้แก่ การคัดกรองความเจ็บป่วย การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การให้ยา การสื่อสารผู้ปกครอง การปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ และการส่งต่อนักเรียน หรือ บุคลากรในโรงเรียน ยังสถานพยาบาลต่อไป

หมวดที่ 1 นโยบายเกี่ยวกับระบบยาในโรงเรียน

1. จัดให้มีคณะกรรมการโรงเรียนหรือกลุ่มบุคลากรโรงเรียน ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย กำหนดทิศทาง ส่งเสริมให้เกิดระบบการจัดการด้านยาในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ
2. จัดให้มีระบบอภิบาล สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการจัดการและการเข้าถึงข้อมูลความเจ็บป่วย รวมถึงมอบหมายอำนาจหน้าที่ในการให้ยาหรือใช้ยา เพื่อความปลอดภัย โดยการยินยอมจากผู้ปกครอง รักษาความลับ เคารพความเป็นมนุษย์ และสิทธิในเด็ก

3. จัดให้มีระบบการจัดการยาและเวชภัณฑ์ในโรงเรียน ดังนี้
 - ก. จัดทำบัญชียาโรงเรียนตามกรอบที่กำหนด และทบทวนบัญชียาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้มีรายการยาและเวชภัณฑ์ที่จำเป็นและเหมาะสมตามระดับโรงเรียน
 - ข. จัดทำแผนการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ทุกปี
 - ค. กำหนดกระบวนการจัดซื้อ จัดหายาและเวชภัณฑ์ ตามระเบียบกระทรวงภายใต้กรอบบัญชียาของโรงเรียนที่กำหนด
4. จัดให้มีบุคลากรที่ดูแลด้านยาในโรงเรียน หรือครูห้องพยาบาล หรือเจ้าหน้าที่ห้องพยาบาล ที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลห้องพยาบาลเป็นหลัก อย่างน้อย 1 - 2 ท่าน
5. จัดให้มีมาตรฐานห้องพยาบาล จัดเก็บยาเป็นสัดส่วน สามารถควบคุมคุณภาพยาและเวชภัณฑ์ได้
6. จัดให้มีการประเมินและปรับปรุงระบบบริหารจัดการด้านยาเปรียบเทียบกับเป้าประสงค์ของระบบมีการทบทวนวิธีปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เกี่ยวกับระบบจัดการด้านยาอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยประเมินการจัดการด้านยาในโรงเรียนขั้นพื้นฐานด้วยตนเอง เพื่อเสนอสถาบันรับรองคุณภาพสถานศึกษา
7. จัดให้มีการสนับสนุนและส่งเสริมการสร้างความรู้ด้านการใช้อย่างสมเหตุผลแก่นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน (RDU Literacy in education)

หมวดที่ 2 < บทบาทหน้าที่

เพื่อให้เกิดการดูแลการใช้ยาอย่างสมเหตุผลภายในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงกำหนดแนวทางและบทบาทหน้าที่ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบยา โดยแบ่งตามแต่ละภาคส่วนและภาคีเครือข่าย ดังนี้

หน่วยงาน/ บุคลากร	บทบาทหน้าที่
ภาคสถานศึกษา	
กระทรวงศึกษาธิการ	1. แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อกำหนดมาตรฐานและแนวทางการบริหารจัดการยาในโรงเรียน 2. กำหนดมาตรฐานและแนวทางการบริหารจัดการยาในโรงเรียนสู่การปฏิบัติ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา	1. จัดสรรงบประมาณในการจัดซื้อ - จัดหา เวชภัณฑ์และอุปกรณ์ภายในห้องพยาบาลและจัดทำแผนการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ 2. นิเทศติดตามงานอย่างต่อเนื่อง
ผู้บริหารโรงเรียน	1. แต่งตั้งให้มีครูผู้รับผิดชอบงานระบบยาในโรงเรียนอย่างน้อย โรงเรียนละ 1 - 2 ท่าน และให้มีระบบการส่งต่องานยาในโรงเรียน กรณีย้าย/ เกษียณ 2. จัดทำแผนงบประมาณเพื่อจัดซื้อ - จัดหา เวชภัณฑ์และอุปกรณ์ภายในห้องพยาบาล 3. สนับสนุนให้มีการจัดห้องพยาบาลให้มีความเหมาะสมอย่างเป็นระบบตามมาตรฐานห้องพยาบาล 4. สนับสนุนครูพยาบาลอบรมการใช้ยาและการปฐมพยาบาลเบื้องต้น 5. ติดตามงานอย่างต่อเนื่อง

หน่วยงาน/ บุคลากร	บทบาทหน้าที่
ครูพยาบาล / ครูอนามัย	1. ผ่านการอบรมการใช้ยาและการปฐมพยาบาลเบื้องต้น เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับระบบยา และทักษะการใช้ยาที่เหมาะสม ปลอดภัยก่อนเริ่มต้นปฏิบัติงาน 2. ปฏิบัติตามมาตรฐานการบริหารจัดการระบบยาในโรงเรียน ด้านการจัดการยาในโรงเรียน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การคัดเลือกยา การจัดซื้อจัดหา ยา การเก็บรักษาและสำรองยา และการจ่ายยา 3. ปฏิบัติตามแนวทางการส่งต่อและการประสานงานกับสถานพยาบาล
ภาคสาธารณสุข	
กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย และ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา)	1. พัฒนาหลักสูตรเพื่ออบรม ให้ความรู้ การใช้ยาและการปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่บุคลากรภาคสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับระบบยา 2. ร่วมเป็นคณะทำงานให้กับกระทรวงศึกษาธิการ
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด	1. สนับสนุนการจัดอบรม ให้ความรู้ การใช้ยาและการปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่บุคลากรภาคสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับระบบยา 2. สนับสนุนด้านยาหรือเวชภัณฑ์ที่มีความจำเป็นในห้องพยาบาล 3. สนับสนุนให้มีภาคีเครือข่ายร่วมดูแลระบบยาในโรงเรียน 4. ร่วมนิเทศติดตามการจัดการด้านยาในโรงเรียน
โรงพยาบาลในระดับอำเภอ/ สาธารณสุขอำเภอ	1. กำหนดแพทย์ เภสัชกร หรือเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน เพื่อให้ข้อมูลการใช้ยาและการปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่ครูพยาบาล 2. ออกแบบระบบการจัดการยาในโรงเรียนร่วมกับภาคีเครือข่าย

หน่วยงาน/ บุคลากร	บทบาทหน้าที่
	3. ร่วมอบรมให้ความรู้การใช้ยาและการปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่บุคลากรภาคสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับระบบยา 4. ร่วมนิเทศติดตามการจัดการด้านยาในโรงเรียน
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล/ สถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติ	1. กำหนดผู้ประสานงาน เพื่อให้ข้อมูลการใช้ยาและการปฐมพยาบาลเบื้องต้นแก่ครูพยาบาล 2. ประสานงานระหว่างโรงเรียนและโรงพยาบาล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ภาคีเครือข่าย (จับกับบริบทโรงเรียน)	
คณะกรรมการโรงเรียน	1. แต่งตั้งคณะกรรมการเกี่ยวกับการตรวจสอบยาในโรงเรียน 2. ร่วมออกแบบระบบการจัดการยาในโรงเรียน 3. สนับสนุนกิจกรรม/ โครงการงานอนามัยโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง
อสม.	1. ร่วมเป็นคณะกรรมการเกี่ยวกับการตรวจสอบยาในโรงเรียน 2. ร่วมกิจกรรม/ โครงการงานอนามัยโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง
ผู้ปกครอง	1. ให้ความร่วมมือ ให้ความยินยอมแก่ครูพยาบาลในการดูแลนักเรียนเมื่อเจ็บป่วย 2. ร่วมประสานโรงพยาบาล เพื่อติดตามประวัติการรักษา หรืออาการเจ็บป่วย 3. ให้ความร่วมมือกิจกรรม/ โครงการงานอนามัยโรงเรียน อย่างต่อเนื่อง
ร้านยา	1. เป็นร้านยาที่ผ่านตามาตรฐานกฎหมายยา 2. ให้ความร่วมมือในการจัดจำหน่ายยาแก่โรงเรียนตามกรอบบัญชียาของโรงเรียนในแต่ละระดับ 3. ให้ข้อมูลการใช้ยาอย่างสมเหตุผล

หมวดที่ 3 การจัดการยาในโรงเรียน

การจัดการยาในโรงเรียน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ตามแนวคิดระบบยาของ Management Sciences of Health ได้แก่ การคัดเลือกยา การจัดซื้อจัดหายา การเก็บรักษาและสำรองยา และการจ่ายยา²

การคัดเลือกยาโรงเรียน

1. จัดทำรอบบัญชียาโรงเรียน โดยแบ่งตามข้อบ่งใช้ของยา สำหรับโรงเรียนในแต่ละระดับ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและอนุบาล ประถมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาส มัธยมศึกษา และโรงเรียนกีฬา โดยหากโรงเรียนประกอบด้วย นักเรียนระดับอนุบาล - ประถมศึกษา - มัธยมศึกษา ให้พิจารณากรอบบัญชีรายการโรงเรียนจากทั้ง 3 ระดับ เพื่อจัดทำบัญชียาโรงเรียน
2. รายการยาทุกรายการที่สำรองในโรงพยาบาลมีผลยาที่มีรายละเอียดครบถ้วน มีรายละเอียดอย่างน้อยประกอบด้วย ชื่อยา วันหมดอายุ เลขทะเบียนยา และข้อความระบุว่าเป็น “ยาสามัญประจำบ้าน” หรือ “สมุนไพรทั่วไป” ตรงตามกรอบบัญชียาโรงเรียน
3. มีคณะผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์คัดเลือกยาเข้ามาในบัญชีรายการยาโรงพยาบาล เช่น บุคลากรด้านสาธารณสุข ครูพยาบาล หรือผู้ได้รับมอบหมาย

การจัดซื้อจัดหา

1. จัดทำแผนการจัดซื้อจัดหายาตามรอบบัญชียาโรงเรียน
2. กำหนดแหล่งจัดซื้อจัดหา
 - 1) ควรจัดซื้อยาจากร้านขายยาที่ผ่านตามาตรฐานกฎหมายยา
 - 2) หากได้รับยาจากแหล่งอื่น เช่น บริจาคจากวัด ให้สังเกตวันหมดอายุ และการเสื่อมสภาพของยา รวมถึงประเภทและข้อบ่งใช้ของยาทุกครั้ง
3. มีการตรวจสอบความถูกต้องของการจัดซื้อจัดหา โดยคณะกรรมการตรวจสอบยาในโรงเรียน

การเก็บรักษาและสำรองยา

การเก็บและสำรองยาในท้องพยาบาล ควรอิงตามมาตรฐานการเก็บรักษา ความปลอดภัย ความพอเพียง ดังนี้

1. มาตรฐานการเก็บรักษา

- 1) สถานที่จัดเก็บยา มีการควบคุมอุณหภูมิในห้องหรือบริเวณที่มีการเก็บรักษา ยาให้ไม่เกิน 30 องศาเซลเซียส เพื่อรักษาคุณภาพยา และมีบันทึกข้อมูลอุณหภูมิดังกล่าวเป็นปัจจุบัน
- 2) มีระบบการจัดหรือทำลายยาที่เสื่อมสภาพ ยาหมดอายุ ตามวิธีการที่เหมาะสม ไม่เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมถึงระบบป้องกันการนำยา หรือเวชภัณฑ์ดังกล่าวกลับมาใช้ซ้ำ ได้แก่
 - มีบริเวณหรือภาชนะเก็บยาหมดอายุ หรือเสื่อมสภาพ เพื่อรอการทำลาย เช่น กล่องลัง หรือกล่องพลาสติกที่มีฝาปิด พร้อมทำป้ายแสดงชัดเจนในลักษณะ “ขยะอันตราย” หรือ “ขยะมีพิษ”
 - การทำลายยา โดยยาเม็ดมีการแกะเม็ดยาออกจากแผง ยาน้ำมีการเปิดฝาขวดและเทน้ำยาทิ้งฝังกลบในดิน ยาครีมมีการบีบครีมออกจากหลอดจนหมดอุปกรณ์/ เวชภัณฑ์แกะออกจากภาชนะบรรจุ พร้อมฉีกทำลายฉลากยาก่อนใส่ถุงแยกกับขยะอื่น ๆ แล้วทิ้งในถังขยะ
 - หรือ ส่งทำลายที่หน่วยงานสาธารณสุข

2. มาตรฐานความปลอดภัย

- 1) ตู้เก็บยาหรือห้องพยาบาล มีการปิดล็อกด้วยกุญแจ โดยมีการมอบหมายผู้รับผิดชอบเป็นผู้ถือกุญแจ ด้วยคำสั่งปฏิบัติราชการ คำสั่งมอบหมายงาน หรือการระบุในหน้าที่ความรับผิดชอบของงาน
- 2) มีการแบ่งพื้นที่เก็บยาโดยแยกยาใช้ภายนอก - ยารับประทาน ออกจากกันอย่างเป็นสัดส่วน

- 3) จัดเรียงยาแบบหมดอายุก่อนออกก่อน (First Expire-First Out; FEFO) และมีระบบการตรวจสอบวันหมดอายุและเสื่อมสภาพของยา เช่น การระบุหรือทำสัญลักษณ์บอกปีหมดอายุที่ภาชนะบรรจุ ไม่พบยาหมดอายุในชั้นวางยา
- 4) บริเวณที่เก็บยามีความสะอาด ไม่อยู่ใกล้แหล่งที่มีความชื้น เช่น ห้องน้ำ อ่างน้ำ เป็นต้น และไม่อยู่ใกล้แหล่งที่มีเชื้อราหรือร่องรอยน้ำขัง น้ำรั่ว

3. มาตรฐานความพอเพียง

มีระบบการตรวจสอบปริมาณยาและเวชภัณฑ์คงเหลือเป็นปัจจุบันหรือย้อนหลังไม่เกิน 6 เดือน

การจ่ายยา

1. กำหนดให้ ผู้ทำหน้าที่จ่ายยาในห้องพยาบาลคือ ครูพยาบาล หรือผู้ได้รับมอบหมาย ซึ่งผ่านการอบรมหลักสูตรการใช้ยาอย่างสมเหตุผล และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น
2. มีการซักถามข้อมูลนักเรียน หรือผู้เข้าใช้ห้องพยาบาล
3. การเตรียม จัด จ่าย และให้ยา ในห้องพยาบาลโรงเรียน มีแนวทางข้อปฏิบัติ ตามคู่มือการปฏิบัติงาน เพื่อการใช้ยาอย่างสมเหตุผลสำหรับห้องพยาบาลในโรงเรียน
4. มีข้อมูลยาทุกรายการที่สำรองในโรงเรียน ประกอบด้วย ชื่อยาสามัญ ความแรง สรรพคุณ ขนาดและวิธีใช้ ค่าเตือน การเก็บรักษา และขนาดบรรจุ ตามกรอบบัญชียาโรงเรียน
5. กรณีนักเรียนนำยามาจากบ้าน ควรปฏิบัติตามแนวทางการจัดการยาเดิม ตามคู่มือการปฏิบัติงาน เพื่อการใช้ยาอย่างสมเหตุผลสำหรับห้องพยาบาลในโรงเรียน

ห้องพยาบาล โรงเรียน

ห้องพยาบาลจะต้องมีตู้เก็บยาเป็นส่วนหนึ่ง และมีกุญแจล็อก หรือมาตรการป้องกันอื่นใด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดภัยพิบัติร้ายแรงได้ และต้องมีสภาวะแวดล้อมเหมาะสมโดยคำนึงถึงความคงตัวของยา เช่น บริเวณจัดเก็บยาต้องไม่มีแสงแดดส่องถึง อุณหภูมิไม่ควรเกิน 30 องศาเซลเซียส โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

หมวดที่ 1 สถานการณ์

ประเภทและขนาดของโรงเรียน³

ประเภทโรงเรียน	ขนาดโรงเรียน โดยแบ่งตามจำนวนนักเรียน(คน)			
	ขนาดเล็ก	ขนาดกลาง	ขนาดใหญ่	ขนาดใหญ่พิเศษ
การศึกษาปฐมวัย	1 - 50 คน	51 - 80 คน	ตั้งแต่ 80 คนขึ้นไป	
ประถมศึกษา (จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับ ก่อนประถมศึกษาจนถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)	1 - 119 คน	120 - 719 คน	720 - 1,679 คน	ตั้งแต่ 1,680 คนขึ้นไป

ประเภทโรงเรียน	ขนาดโรงเรียน โดยแบ่งตามจำนวนนักเรียน(คน)			
	ขนาดเล็ก	ขนาดกลาง	ขนาดใหญ่	ขนาดใหญ่พิเศษ
ประถมศึกษา ขยายโอกาส (จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับ ก่อนประถมศึกษาจนถึง ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น)	1 - 119 คน	120 - 719 คน	720 - 1,679 คน	ตั้งแต่ 1,680 คนขึ้นไป
มัธยมศึกษา	1 - 119 คน	120 - 719 คน	720 - 1,679 คน	ตั้งแต่ 1,680 คนขึ้นไป

ขนาดพื้นที่ของห้องปฐมพยาบาล

- โรงเรียนขนาดเล็ก
 - ควรจัดให้เป็น มุมหรือห้องพยาบาล ที่มีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 16 ตารางเมตร
 - มีเตียงอย่างน้อย 2 เตียง แยก ชาย - หญิง
- โรงเรียนขนาดกลาง
 - ควรมีห้องพยาบาล ที่มีเนื้อที่ไม่น้อยกว่าครึ่งห้องเรียน หรือ 32 ตารางเมตร
 - มีเตียง อย่างน้อย 4 เตียง แยกชาย - หญิง (ถ้าเป็นสหศึกษา)
- โรงเรียนขนาดใหญ่ และโรงเรียน ขนาดใหญ่ใหญ่พิเศษ
 - ควรมีห้องพยาบาล ที่มีเนื้อที่ ไม่น้อยกว่าขนาด 1 ห้องเรียน
 - มีเตียง อย่างน้อย 6 เตียง แยกชาย - หญิง (ถ้าเป็นสหศึกษา)
 - หรือมีอาคารพยาบาลโดยเฉพาะ ที่ตั้งของห้องปฐมพยาบาล

ลักษณะห้องพยาบาลในโรงเรียน

1. ห้องพยาบาลควรจัดอยู่ชั้นล่างของอาคาร โดยจัดเป็นสัดส่วน ไม่อยู่ในที่ลับตา มีอากาศถ่ายเทได้สะดวกและสามารถเคลื่อนย้ายผู้ป่วยได้สะดวก
2. พื้นที่ ขนาดของห้องให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน สะอาด สีสันตา มีแสงสว่างเพียงพอ อยู่ห่างจากสิ่งรบกวนและเหตุรำคาญ พร้อมทั้งจัดวางอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้ถูกต้อง มีม่าน หรือฉากบังตาขณะให้การพยาบาล
3. มีอ่างล้างมือพร้อมก๊อกน้ำ และสบู่ล้างมือ
4. มีห้องส้วมอยู่ภายในหรืออยู่ใกล้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักเรียนหรือบุคลากรที่เจ็บป่วย เช่น โรคท้องเดิน
5. จัดให้มีน้ำดื่มให้ห้องพยาบาลเพียงพอและไม่ใช้แก้วน้ำร่วมกัน
6. การจัดวางตู้ยา ควรตั้งอยู่ในสถานที่ที่มีแสงสว่างเพียงพอ เช่น แดดไม่แรงมาก และไม่ตั้งอยู่ในที่อบอุ่นจะทำให้ยาเสื่อมคุณภาพเร็ว เป็นต้น

ตู้ยาและเวชภัณฑ์

1. จัดให้มีตู้เก็บยาเป็นสัดส่วน **มีกุญแจปิดล็อกได้** และมีผู้รับผิดชอบอย่างน้อย 2 ท่าน เพื่อป้องกันผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง และเด็กนักเรียนในการเข้าถึงยา
2. จัดให้มีสถานที่เก็บยาอย่างเหมาะสม เช่น ไม่ถูกแสงแดดส่องถึง อุณหภูมิห้อง ไม่เกิน 30 องศาเซลเซียส ความชื้นอาจทำให้ยาเสื่อมสภาพได้เร็วขึ้น จึงไม่ควรเก็บไว้ในบริเวณที่มีอากาศชื้น เช่น ในห้องน้ำ อ่างล้างมือ
3. การจัดเรียงยาแบบ**หมดอายุก่อนออกก่อน (First - expire, First - out - FEFO)** โดยจัดวางยาที่ใกล้หมดอายุก่อนไว้ด้านนอก เพื่อให้ถูกหยิบไปใช้ก่อน **หรือ** **ติดสติ๊กเกอร์ สีแดง ไว้ที่ขวดยาที่ใกล้หมดอายุ ก่อน 6 เดือน** ป้องกันยาหมดอายุก่อนใช้และต้องดูวันหมดอายุก่อนใช้ทุกครั้ง

4. มีการจัดแยกยาใช้ภายนอกออกจากยารับประทานอย่างชัดเจน โดยมีป้ายระบุ “**ยารับประทาน**” ตัวอักษรสีเขียว และ “**ยาใช้ภายนอก ห้ามรับประทาน**” ตัวตัวอักษรสีแดง และติดป้ายกลุ่มยาสรรพคุณการรักษา เพื่อให้ง่ายต่อการหยิบใช้
- ตัวอย่างการแบ่งกลุ่มยา และประเภทยาใช้ภายใน - ภายนอก มีดังนี้

รายการยาใช้ภายใน			
กลุ่มยา	รายการยา	ยารับประทาน	
		ยาเม็ด	ยาน้ำ
ยาลดไข้ บรรเทาปวด	พาราเซตามอล (Paracetamol)	✓	✓
ยาแก้แพ้ ลดน้ำมูก แก้ผดผื่นคัน	คลอเฟนิรามีน (Chlorpheniramine)	✓	
ยาแก้ไอ	ยาแก้ไอขับเสมหะสำหรับเด็ก		✓
	ยาแก้ไอ น้ำดำ (Brown Mixture)		✓
	ยาน้ำแก้ไอ มะขามป้อม		✓
	ยาอมมะแว้ง	✓	
ยาแก้ท้องเสีย	ผงน้ำตาลเกลือแร่		✓
	ผงถ่านดูดซับสารพิษทางเดินอาหาร (Activated Charcoal)	✓	
ยาแก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	ยาราคูน้าขาว		✓
	ยาราคูบเซย		✓
	ยาแก้ท้องอืดเม็ตเคียว (Simethicone)	✓	
	ขมิ้นชัน	✓	
ยาโรครกระเพาะอาหาร	ยาด้านกรด/ยาลดกรด (Aluminium hydroxide + Magnesium hydroxide)	✓	✓
ยาแก้เวียน	ยาไดเมนไฮดริเนต (Dimenhydrinate)	✓	
ยาแก้ปวดประจำเดือน	ยาเมฟินามิก (Mefenamic acid)	✓	

รายการยาใช้ภายนอก

กลุ่มยา	รายการยา
ยาแก้แพ้ แก้ผดผื่นคัน	คาลาไมนอลชัน (Calamine lotion)
ยาแก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	มหาหิงค์ (Asafoetida Solution)
ยาแก้ปวดกล้ามเนื้อ	แผ่นแปะลดปวด (Counter pain Medicated Plaster Warm) ครีมไพล
ยาปวดแผลงกัดต่อย	ยาหม่องชนิดขี้ผึ้ง (Methyl Salicylate + Menthol + Eucalyptus Oil)
ยาตมแก้แสบแสบ	แอมโมเนีย (Ammonia)
ยาล้างแผล	น้ำเกลือล้างแผล (Sodium Chloride 0.9%) แอลกอฮอล์ฆ่าเชื้อ (Ethyl Alcohol 70%)
ยาใส่แผล	ยาโพวิโดน ไอโอดีน (Povidone Iodine Solution)
ยาทาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	ซิลเวอร์ครีม (Silver Sulfadiazine cream)
ยาล้างตา	น้ำยาล้างตา (SODIUM CHLORIDE 0.9gm/100 ml eye lotion)

หมวดที่ 2 วัสดุและอุปกรณ์

เพื่อให้การดูแลและปฐมพยาบาลอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นของบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงควรมีวัสดุและอุปกรณ์ในห้องพยาบาล ดังนี้

วัสดุ

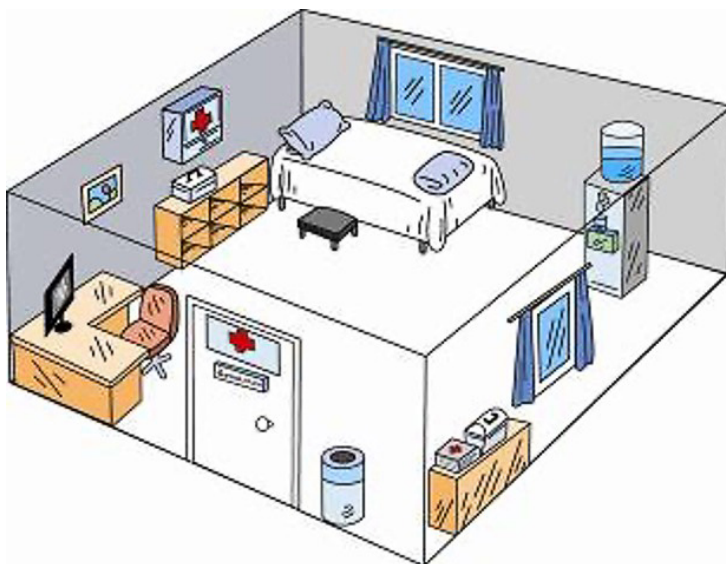
เครื่องชั่งน้ำหนัก	ปรอทวัดไข้ชนิดดิจิตอล
ที่วัดส่วนสูง	เครื่องวัดความดันชนิดดิจิตอล

วัสดุ

แก้วนํ้าดื่ม	ผ้าขนหนู สำหรับเช็ดตัว เช็ดหน้า
ชุดอุปกรณ์ทำแผลสำเร็จรูป	หน้ากากอนามัย
พลาสติกปิดแผลชนิดผ้า	ลูกสูบลยางแดง
กระบอกยา (Syringe 3 ml, 5 ml, 10 ml และ 20 ml) หรือ แก้วยา (10 ml และ 20 ml)	ผ้ายืดพันเคล็ด (Elastic bandage)

อุปกรณ์

โต๊ะ เก้าอี้ สำหรับปฏิบัติงาน	เก้าอี้สำหรับนั่งให้การพยาบาล
ถังขยะ, กระโถนข้างเตียง สำหรับผู้ป่วย	ตุ้ยเย็น, กระติกน้ำแข็ง (สำหรับแช่ยาที่จำเป็นต้องแช่เย็น)
เทอร์โมมิเตอร์วัดอุณหภูมิห้อง	เทอร์โมมิเตอร์วัดอุณหภูมิตุ้ยเย็น (ถ้ามี)

กรอบรายการยา และเวชภัณฑ์ของโรงเรียน

ยา⁴ หมายถึง วัตถุที่มีมุ่งหมายสำหรับการวินิจฉัย บำบัด บรรเทา รักษา หรือป้องกัน โรค หรือความเจ็บป่วยของมนุษย์หรือสัตว์ ทั้งที่เป็นยาแผนโบราณ และ ยาแผนปัจจุบัน

เวชภัณฑ์มิใช่ยา⁴ หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ใช้เพื่อการบำบัดรักษา เช่น สำลีก้อน หน้ากากอนามัย ผ้าพันแผล

ประเภทของยาตามกฎหมาย⁴

ยาสามัญประจำบ้าน หมายถึง ยาทั้งแผนปัจจุบันและแผนโบราณที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดให้เป็นยาสามัญประจำบ้าน ที่สามารถ ให้ประชาชนทั่วไป ที่ไม่ได้เป็นแพทย์ หรือผู้ที่มีหน้าที่ดำเนินการทางการแพทย์ สามารถใช้ได้โดยไม่มีความอันตราย และเป็นการรักษาตนเองเบื้องต้น ใช้รักษาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ๆ ที่ไม่มีความรุนแรง โดยผู้ป่วยหรือประชาชนสามารถใช้รักษาได้ด้วยตนเอง เช่น ไข้ ปวดศีรษะ ภู่น้ำร้อนลวก ท้องอืด ท้องเฟ้อ ภูมิแพ้ เป็นต้น สามารถหาซื้อได้ทั่วไปโดยไม่ต้องมีใบสั่งแพทย์

ยาสามัญประจำบ้านเป็นยาตามกฎหมายประเภทเดียว ที่อนุญาตให้มีได้ในสถานศึกษา

ยาบรรจสุเสร็จที่ไมใชยาอันตรายหรือยาควบคุมพิเศษ หมายถึง เป็นยาที่สามารถจำหน่ายได้ในร้านขายยาแผนปัจจุบัน (ขย.1) และร้านขายยาบรรจสุเสร็จ (ขย.2) ซึ่งบุคคลากรผ่านการอบรมจากกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้มีหน้าที่ปฏิบัติการหรือ สถานพยาบาลคลินิกการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ซึ่งมีพยาบาลเป็นผู้มีหน้าที่ปฏิบัติการ

ยาอันตราย หมายถึง ยาแผนปัจจุบันและแผนโบราณที่กฎหมายอนุญาตให้จำหน่ายได้เฉพาะในร้านขายยาแผนปัจจุบันที่มีเภสัชกรเป็นผู้ดูแล หากใช้เกินขนาดใช้ไม่ถูกวิธี อาจเกิดอันตรายต่อสุขภาพได้

ยาควบคุมพิเศษ หมายถึง ยาแผนปัจจุบันที่อาจเกิดอันตรายได้สูงหากใช้ไม่ถูกต้อง โดยผู้ป่วยต้องได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ก่อนเท่านั้น เช่น กลุ่มยานอนหลับ

หลักการสำคัญการจัดทำรอบรายการยาในโรงเรียน

อ้างอิงตามหลักการดังนี้

- ก. กรอบรายการยาสามัญประจำบ้าน และสมุนไพรที่สามารถจำหน่ายได้ทั่วไป
- ข. กลุ่มอาการที่อาจพบบ่อยในโรงเรียน

การอบรายการยาในโรงเรียนแต่ละระดับ

ที่	กลุ่มอาการ	รายการยา	ขนาดบรรจุ	สรรพคุณ	ศพด / อนุบาล	ประเภท	ขยายโอกาส	มัธยม	ร.ร. ที่ฟ้า
1.	อาการทางระบบทางเดินอาหาร (GI Tract)	Activated Charcoal cap (250 - 350 มิลลิกรัม)	ผงละเอียดไม่เกิน 10 เม็ด/ แคปซูล	รักษาอาการท้องเสีย	✓	✓	✓	✓	✓
2.		Asafoetida (มหาหิงค์) solution 20 %w/v	15 มล. 30 มล. หรือ 60 มล.	บรรเทาอาการท้องขึ้น ท้องเฟ้อ ปวดท้องในเด็ก	✓	✓	✓		
3.		Aluminum Hydroxide, Magnesium suspension	ขวดละ 240 มล. หรือ 450 มล.	บรรเทาอาการจุกเสียด ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ และปวดท้องเนื่องจากมีกรดมาก ในกระเพาะอาหาร หรือ แผลในกระเพาะอาหารและลำไส้		✓	✓		
4.		Aluminum Hydroxide, Magnesium tablet	ผงพลาสติก หรือ อนุเมียม 4 หรือ 10 เม็ด	บรรเทาอาการจุกเสียด ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ และปวดท้องเนื่องจากมีกรดมาก ในกระเพาะอาหาร หรือ แผลในกระเพาะอาหารและลำไส้				✓	✓
5.		ORS เกลือแร่	1 ขวด สำหรับ 1000 หรือ 250 มล.	ทดแทนการเสียน้ำในร่างกายจากการท้องร่วง หรือในรายที่มีอาเจียนมาก ๆ และป้องกันการช็อคเนื่องจากมีการร่างกายขาดน้ำ	✓	✓	✓	✓	✓
6.		Simethicone tablet	ชนิดเม็ดบรรจุแผง 10 เม็ด/ แคปซูล	บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด			✓	✓	✓

ที่	กลุ่มอาการ	รายการยา	ขนาดบรรจุ	สรรพคุณ	ศพด / อนุบาล	ประเภท	ขยายโอกาส	มัธยม	S.S. ที่ฟ้า
7.		Sodium alginate + Sodium bicarbonate + Calcium carbonate suspension	ไม่เกิน 150 มล.	บรรเทาอาการแสบร้อนบริเวณกลางอก ร่วมกับโรคเรื้อรัง และอาหารไม่ย่อยเนื่องจากกรดไหลย้อน หรือลดกรดในกระเพาะอาหาร		✓	✓	✓	✓
8.		ขมิ้นชัน แคปซูล	ชนิดแคปซูล แต่ละเม็ดไม่เกิน 10 แคปซูล	บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด			✓	✓	✓
9.		ยาธาตุนอบเซย ชนิดน้ำ	120 - 180 มล.	ขับลม บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ	✓	✓	✓	✓	✓
10.	ไข้ (Fever)	Paracetamol 120 mg/ 5ml syrup	ขวดละ 30 มล. หรือ 60 มล.	ลดไข้ บรรเทาอาการปวด	✓	✓	✓		
11.		Paracetamol 325 mg tablet	แผงพลาสติก หรือ อดูมิเนี่ยม 10 เม็ด	ลดไข้ บรรเทาอาการปวด		✓	✓		
12.		Paracetamol 500 mg tablet	แผงพลาสติก หรือ อดูมิเนี่ยม 10 เม็ด	ลดไข้ บรรเทาอาการปวด			✓	✓	✓

ที่	กลุ่มอาการ	รายการยา	ขนาดบรรจุ	สรรพคุณ	ศพด / อนุบาล	ประเภท	ขยายโอกาส	มัธยม	ร.ร. ที่ฟ้า
13.	(ปฏิกิริยา) ๑	Ammonium Carbonate + Glycyrrhiza Fluidextract syrup	ขวดละ 60 มล. หรือ 120 มล.	บรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ	✓	✓	✓		
14.		Brown Mixture (ยาแก้ไอน้ำตาล)	ขวดละ 60 มล.	บรรเทาอาการไอ และช่วยขับเสมหะ				✓	✓
15.		ยาอมมะแว้ง	20 เม็ด/ซอง	แก้ไอ ขับเสมหะ		✓	✓	✓	✓
16.		ยาแก้ไอมะขามป้อม	ขวดละไม่เกิน 120 มล.	แก้ไอ ขับเสมหะ	✓	✓	✓	✓	✓
17.	ปฏิกิริยา ปฏิกิริยา	Chlorpheniramine 2 mg tablet	แผงพลาสติก หรือ อลูมิเนียมละ 6 เม็ด หรือ แผงพลาสติก หรือ อลูมิเนียมละ 4 และ 10 เม็ด	บรรเทาอาการแพ้ เช่น ลมพิษ น้ำมูกไหล					
18.		Ammonium Bicarbonate + Strong Ammonia solution	ภาชนะบรรจุ ขนาดไม่เกิน 15 มล.	สำหรับดม บรรเทาอาการวิงเวียน หน้ามืด หรือหกลืนหนึ่ง บรรเทาอาการท้องจากพิษแมลงกัดต่อย หรือถูกพิษมีพิษ	✓	✓	✓	✓	✓
19.	ยาแก้ไอ / ยาแก้ไอ	Dimenhydrinate 50 mg tablet	แผงพลาสติก หรือ อลูมิเนียมละ 2 เม็ด	บรรเทาอาการเมาเรือ		✓	✓	✓	✓

ที่	กลุ่มอาการ	รายการยา	ขนาดบรรจุ	สรรพคุณ	ศพด / อนุบาล	ประเภท	ขยายโอกาส	มัธยม	ร.ร. ที่ฟ้า
20.	การบาดเจ็บ (injury)	Ethyl Alcohol 70% solution	ขวดละไม่เกิน 450 มล.	ทำความสะอาดแผล	✓	✓	✓	✓	✓
21.		Sodium Chloride for irrigate 0.9%	ขวดละไม่เกิน 1000 มล.	ทำความสะอาดแผล	✓	✓	✓	✓	✓
22.		Povidone iodine solution	ขวดละไม่เกิน 120 มล.	รักษาแผลสด	✓	✓	✓	✓	✓
23.	ข้อเคล็ด (Sprain)	Counter pain Medicated plaster warm	ภาชนะบรรจุไม่เกิน 10 แผ่น	บรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อ		✓	✓	✓	✓
24.		ครีมไฟล	ข้างบรรจุภัณฑ์ระบุ “ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ขยายทั่วไป”	บรรเทาอาการบวม ฟกช้ำ เค็ดขีด	✓	✓	✓	✓	✓
25.	พิษแมลงกัดต่อย (Urticaria)	Calamine + Zinc Oxide suspension	ขวดละไม่เกิน 180 มล.	บรรเทาอาการคันเนื่องจากผื่นคัน ลมพิษ		✓	✓	✓	✓
26.		ยาหม่อง ชนิดขี้ผึ้ง Methyl Salicylate + Menthol + Eucalyptus Oil	ไม่เกิน 30 กรัม	บรรเทาอาการปวด บวม อักเสบ	✓	✓	✓	✓	✓

ที่	กลุ่มอาการ	รายการยา	ขนาดบรรจุ	สรรพคุณ	ศพด / อนุบาล	ประเภท	ขยายโอกาส	มัธยม	ร.ร. กีฬา
27.	เยื่อตาอักเสบ	Benzyl benzoate solution 25 % w/v	ขวดสีชา 30 มล. และ 60 มล.	รักษาอาการคันหนังศีรษะ ซึ่งมีสาเหตุจากเหา	✓	✓	✓	✓	✓
28.	แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก (Burn)	Silver Sulfadiazine (MICRONIZED) cream	หลอดละ 5 กรัม	ใช้ทาภายนอกเพื่อรักษาการติดเชื้อของแผล ซึ่งเกิดจากไฟไหม้ หรือน้ำร้อนลวก	✓	✓	✓	✓	✓
29.	สิ่งแปลกปลอมในตา	SODIUM CHLORIDE 0.9gm/100 ml eye lotion	ขวดละไม่เกิน 240 มล.	ใช้ล้างตาเพื่อบรรเทาอาการแสบตา ระคายเคืองตา จากผง ครัน ลิงสกปรกเข้าตา	✓	✓	✓	✓	✓
30.	ปวดประจำเดือน	*Mefenamic acid 250 mg หรือ 500 mg (ยาที่มีเงื่อนไขการใช้)	แผงบรรจุ 10 เม็ด	บรรเทาอาการปวดประจำเดือน *หมายเหตุ 1. ใช้กรณีไม่มีประวัติแพ้ยา NSAIDs 2. ใช้กรณีปวดประจำเดือนรุนแรง และใช้ paracetamol แล้วอาการไม่ดีขึ้นเท่านั้น				✓	✓

การควบคุมคุณภาพยา ในห้องพยาบาล

การควบคุมคุณภาพยา เพื่อให้ยาและเวชภัณฑ์ที่ใช้ในการรักษาพยาบาลเบื้องต้นมีประสิทธิภาพ ไม่หมดอายุ และสามารถคงสภาพตลอดอายุการเก็บรักษา จนกระทั่งการเบิกใช้ยา จึงควรมีมาตรฐานการควบคุมคุณภาพยาในห้องพยาบาล ดังนี้

1. การจัดเรียงยาและเวชภัณฑ์

ใช้หลักการจัดเรียงยาและเวชภัณฑ์ในลักษณะ FEFO: First Expired First Out หมายถึง การจัดเรียงยา และเวชภัณฑ์ที่รับเข้าใหม่หรือยาที่มีอายุการใช้สั้นกว่า (ยาที่จะหมดอายุก่อน) ไว้ด้านนอก หรือด้านขวา (ผู้หยิบจ่ายนัดขวา) หรือด้านบน ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่ายาที่มีอายุสั้นกว่าจะถูกหยิบจ่ายออกไปก่อนเสมอ เพื่อลดความเสียหายจากการที่ใช้อยาและเวชภัณฑ์หมดอายุ

Exp. Date = Expired Date คือ วันที่ยาหมดอายุ

Mfg. Date = Manufacturing Date คือ วันผลิต

2. การมีระบบเฝ้าระวังยาและเวชภัณฑ์หมดอายุ

มีข้อแนะนำการปฏิบัติ ดังนี้

2.1 บันทึกการตรวจสอบวันหมดอายุ อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง

ชื่อยา ตำแหน่งตู้ยา หลังเคาเตอร์คิดเงิน #1	ปี พ.ศ. ที่หมดอายุ / เดือน (จำนวนยาที่มีบนชั้น)			
	2559	2560	2561	2562
ยาAAA	ม.ค. (1) ธ.ค. (3)	เม.ย. (5)		
ยาBBB	ก.ย. (5) ต.ค. (2)	พ.ค. (4)	ก.พ. (5)	
ยาCCC		มี.ค. (9)		มี.ค. (10)
ยาDDD	มิ.ย. (6)		ม.ค. (5)	

รูปภาพที่ 2

แสดงตัวอย่างตารางการบันทึกการตรวจสอบวันหมดอายุ⁵

2.2 จัดทำเครื่องมือเฝ้าระวังยาและเวชภัณฑ์หมดอายุ เช่น สติกเกอร์สี หรือ marker ระบุปีที่หมดอายุ หรือ โปรแกรมที่เกี่ยวข้องกับระบบยา

สี	ปีหมดอายุ พ.ศ.(ค.ศ.)
ส้ม	2559 (2016)
ฟ้า	2560 (2017)
ม่วง	2561 (2018)
แดง	2562 (2019)
เหลือง	2563 (2020)
ชมพู	2564 (2021)
เขียว	2565 (2022)

รูปภาพที่ 3

แสดงตัวอย่างการจัดทำสติกเกอร์สีเพื่อระบุปีที่หมดอายุ⁵

3. วิธีสังเกตยาและเวชภัณฑ์หมดอายุ หรือเสื่อมคุณภาพ

วิธีสังเกตยาและเวชภัณฑ์หมดอายุ

1. ยาที่อยู่ในบรรจุภัณฑ์ของบริษัทผู้ผลิต สามารถสังเกตได้จากวันหมดอายุที่ระบุไว้บนฉลากหรือบรรจุภัณฑ์ เช่น ที่แผงยา ซองยา เป็นต้น กรณีที่ระบุเฉพาะเดือนและปีที่หมดอายุ วันหมดอายุจะเป็นวันสุดท้ายของเดือน
2. ยาที่มีการแบ่งบรรจุออกจากบรรจุภัณฑ์เดิมของบริษัทผู้ผลิต ทั้งในรูปแบบของแข็งและของเหลว ให้มีอายุไม่เกิน 1 ปี หลังจากวันที่แบ่งบรรจุ แต่หากวันหมดอายุที่กำหนดโดยบริษัทผู้ผลิตสั้นกว่า ให้กำหนดอายุตามช่วงที่สั้นกว่า
3. ยาน้ำที่มีสารกันเสียทั้งชนิดรับประทานและใช้ภายนอก ควรเก็บไว้ไม่เกิน 6 เดือนหลังจากเปิดใช้
4. ยาผงแห้งผสมน้ำ หลังจากผสมน้ำแล้ว อายุยาให้ยึดตามข้อมูลที่บริษัทระบุไว้บนฉลาก
5. ยาหยอดตา ยาป้ายตา หากเป็นชนิดที่ใส่สารต้านเชื้อการเจริญเติบโตของเชื้อโรค (Preservative) จะมีอายุไม่เกิน 1 เดือนหลังการเปิดใช้ แต่หากเป็นชนิดไม่เติมสารต้านเชื้อการเจริญเติบโตของเชื้อโรคควรใช้ให้หมดภายใน 1 วัน
6. ยาที่อยู่ในบรรจุภัณฑ์ของบริษัทผู้ผลิต ที่มีการเปิดใช้แล้ว ควรสังเกตลักษณะของยาควบคู่ไปด้วย หากลักษณะทางกายภาพของยา (สี กลิ่น รส) เปลี่ยนแปลงไปไม่ควรใช้ยานั้นต่อไป

วิธีสังเกตยาและเวชภัณฑ์เสื่อมคุณภาพ

1. ยาน้ำแขวนตะกอน เมื่อตั้งทิ้งไว้จะสังเกตเห็นว่ามีการแยกชั้น และเมื่อเขย่าขวดยาจะกลับมาเป็นเนื้อเดียวกัน แต่ถ้ายาแขวนตะกอนนั้นเสื่อมสภาพเมื่อเขย่าขวดแรง ๆ ยาจะไม่กลับมาเป็นเนื้อเดียวกันหรือตะกอนยังเกาะติดแน่นกัน
2. ยาน้ำบางประเภท อย่าง ยาน้ำที่มีตะกอนเบา ๆ เช่น ยาแก้ไอ น้ำดำ ยาน้ำแผนโบราณ ยาน้ำสตรี จะรู้ได้อย่างไรว่ายาเสื่อมสภาพหรือไม่ ต้องสังเกต สี กลิ่น และรสที่เปลี่ยนไป ส่วนยาน้ำที่เป็นน้ำใส เช่น ยาน้ำขับลมเด็ก หรือยาน้ำเชื่อม หากพบว่า มีตะกอนเกิดขึ้น หรือขุ่น เหมือนมีเยื่อเบา ๆ ลอยอยู่ หรือ กลิ่น สี รส เปลี่ยนไป แสดงว่ายาเสื่อมสภาพหรือเสียแล้วให้ทิ้งทันที
3. ยาเม็ด จะมีลักษณะเยิ้ม เม็ดแตก ขึ้น บิ่น เปลี่ยนสี หรือ ยาเม็ดเคลือบ อาจมีการเยิ้มเหนียวหรือมีกลิ่นผิดไปจากเดิม
4. ยาแคปซูล จะมีลักษณะแตกออกจากกัน บวม ขึ้น หรือสีแคปซูลเปลี่ยนไป
5. ยาน้ำอิมัลชัน ปกติเมื่อตั้งทิ้งไว้จะแยกเป็นชั้น และเมื่อเขย่าจะเข้ากันดี แต่ถ้ายาเสื่อมแล้วเมื่อเขย่าจะไม่เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน
6. ยาครีม มีลักษณะแยกชั้น ไม่รวมเป็นเนื้อเดียวกัน เนื้อครีมเปลี่ยนสี หรือ มีกลิ่นหืน
7. ยาขี้ผึ้ง เกิดการแยกของของเหลวออกมาเยิ้มที่ผิวหน้าของยาเตรียม มีความขุ่นหนืดเปลี่ยนไป และมีกลิ่นเหม็นหืน
8. ยาเจล เนื้อเจลใสจะเปลี่ยนเป็นขุ่นและไม่เป็นเนื้อเดียวกัน

ข้อสังเกต ยาและเวชภัณฑ์เสื่อมคุณภาพ

ยาเม็ด

เย็บ เม็ดแตก ชื้น บิ่น
เปลี่ยนสี
มีกลิ่นผิดปกติ จากเดิม

แคปซูล

แคปซูลแตกออกจากกัน
บวม ชื้น หรือสีแคปซูล
เปลี่ยนไป

ยาน้ำ

ในยาน้ำมีตะกอนเกิดขึ้น
หรือขุ่น เหมือนมีเยื่อ
เบาๆ ลอยอยู่
หรือ กลิ่น สี รส เปลี่ยนไป

ยาฉีด / ไลเซน

เมื่อเขย่าจะไม่เข้าเป็น
เนื้อเดียวกัน

ยาครีม และ ยาขี้ผึ้ง

ของเหลวออกมาเย็บที่ผิวหน้า
หรือ เนื้อครีม แยกชั้น
ไม่รวมเป็นเนื้อเดียวกัน

ยาชนิดผง

ผงยา หรือ แกรนูล
จับตัวเป็นก้อนแข็ง
หรือ เปลี่ยนสี

กองนโยบายแห่งชาติด้านยา
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

แบบประเมินการจัดการด้านยาในโรงเรียน

คำชี้แจง แบบประเมินฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเครื่องมือในการประเมินการจัดการด้านยาในโรงเรียน ที่เหมาะสมกับโรงเรียนของประเทศไทย ซึ่งสามารถใช้งานได้ทั้งหน่วยงานสาธารณสุขและสถานศึกษา

มีทั้งหมด 7 หน้า ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนและผู้ประเมิน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลห้องพยาบาลในโรงเรียนและบุคลากรที่ดูแลด้านยาในโรงเรียน
จำนวน 8 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลการจัดการด้านยาในโรงเรียน
จำนวน 43 ข้อ

https://moph.cc/1_03mWtFV

บรรณานุกรม

- ¹ ภญ.จันทร์จรรย์ ดอกบัว โรงพยาบาลปทุมราชวงศา อำนาจเจริญ. แนวทางควบคุมกำกับการใช้ยาอย่างสมเหตุผลในโรงเรียน อำเภอปทุมราชวงศา; 2567.
- ² กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพะเยา. คู่มือการจัดการด้านยาและการปฐมพยาบาลเบื้องต้นสำหรับโรงเรียน. 2566; 16-1.
- ³ นายนิธิศ สุชากุล. การพัฒนาเครื่องมือในการประเมินการจัดการด้านยาในโรงเรียน Development of a Tool for Assessment of Medication Management in Schools: หลักสูตรเภสัชศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเภสัชศาสตร์สังคมและการบริหาร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; 2567.
- ⁴ กองยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 (ฉบับปรับปรุงล่าสุด)[Internet].2562[เข้าถึงเมื่อ 24 พ.ค. 2567]; 4-1. เข้าถึงได้จาก: <https://drug.fda.moph.go.th/drug-act>
- ⁵ ทรงศักดิ์ วิมลกิตติพงศ์, เมษยา ปานทอง. แนวทางการจัดการสู่วิธีปฏิบัติทางเภสัชกรรมชุมชน สำหรับร้านขายยาแผนปัจจุบัน (ขย.1) 2558;1: 24-10.
- ⁶ The University of the State of New York. (2022). GUIDELINES FOR MEDICATION MANAGEMENT IN SCHOOLS. NYSED.

มาตรฐานการบริหารจัดการ ระบบยาในโรงเรียน

(Rational Drug Use in Schools: Standards and Management Protocols)

Ebook and Download

แนวทางการบริหารจัดการ ระบบยาในโรงเรียน

(Rational Drug Use in School : Guideline for Medication Management in Schools)

Ebook and Download